

«Беске дейін үлгер» негізгі ұғымдар мен идеялардың гlossарийі

1) «Беске дейін үлгер» - ерте балалық шақты дамыту саласындағы жаңа ғылыми деректер негізінде әзірленген халықаралық бағдарлама. Оның басты міндеті-әр бала ойнау, қауіпсіздікті сезіну, қарым-қатынас, өзін-өзі реттеу және ойлау дағдыларын дамыту арқылы өсе алатын жағдайларды жасауға көмектесу;

2) интерактивті цикл-бұл балалар да, ата-аналар да (немесе ата-ана рөлін атқаратын басқа ересектер) жеке және топта бастауы мүмкін және барлық қатысушылар қатысып, оң жауап бергенше қолдау көрсетілетін икемді, үздіксіз оң тұлғааралық өзара әрекеттесу процесі;

3) баланың оңтайлы дамуы-бұл баланың жеке әлеуетіне сәйкес келетін және қолайлы ортада болатын физикалық, когнитивті, эмоционалды, Әлеуметтік және моральдық тұрғыдан ең жақсы және жан-жақты ілгерілеуі. Бұл баланың өмірінің барлық салаларының үйлесімді дамуын білдіреді, онда ол өзінің қабілеттерін жүзеге асыра алады, тұрақты өзін-өзі бағалауды қалыптастырады, басқалармен жағымды қарым-қатынас орнатады және әртүрлі өмірлік жағдайларға бейімделеді;

4)«беру және қайтару» (serve and return) — бұл бала мен ересек арасындағы өзара әрекеттесудің дәйекті процесі деп аталады, онда ересек адам баланың бастамасына сезімтал жауап береді. "Беру" дегеніміз-баланың кез-келген сигналы: көзқарас, қимыл, дыбыс, мимика, сөз немесе әрекет. "Қайтару" - бұл ересек адамның Мұқият, уақтылы және тиісті реакциясы: ауызша немесе вербалды емес. Сигналдардың мұндай алмасуы балаға естуге және түсінуге мүмкіндік береді, тұрақты нейрондық байланыстардың қалыптасуына ықпал етеді, сөйлеуді, ойлауды және өзінің маңыздылығына сенімділікті дамытады;

5) ұжымдық іс — қимылға арналған бес бағыт-бұл ата-аналардың, ата-әжелердің, басқа отбасы мүшелерінің және қоғамдастықтың туғаннан бес жасқа дейінгі балалар үшін байытатын әлеуметтік және эмоционалдық орта құруға бағытталған бірлескен іс-әрекетінің негізгі бағыттары. Бұл бағыттар баланың жеке дербестігін, әлеуметтік қатысуын және психикалық әл-ауқатын дамыту үшін нұсқаулық ретінде қызмет етеді. Оларға мыналар жатады: әлеуметтік ми, физикалық денсаулық, когнитивті ми, байланыс және тіл және сәйкестік пен мәдениет;

6) нейробиологиялық жүйелер-бұл баланың дамуын қамтамасыз ететін ми мен жүйке жүйесінің биологиялық механизмдері мен құрылымдары:

танымдық қабілеттері (ойлау, зейін, есте сақтау),

моторика (қозғалыс, үйлестіру) ,

эмоциялар мен өзін-өзі реттеу,

әлеуметтену және сүйіспеншілік.

Олар өмірдің алғашқы 5 жылында белсенді түрде қалыптасады және «реттеледі». Сондықтан ерте жас мидың дамуының маңызды терезесі деп аталады;

7) жеке автономия - бұл баланың өз бетінше әрекет ету, таңдау жасау, өз пікірін, қажеттіліктері мен эмоцияларын білдіру, өзін жеке, толыққанды адам ретінде сезіну қабілеті.

5 жасқа дейінгі бала үшін автономия толық тәуелсіздікте емес, өзін-өзі реттеу, өзіне-өзі қызмет көрсету және қарапайым шешімдер қабылдау дағдыларын біртіндеп игеруде көрінеді.

8) баланы ерте дамыту – туғаннан 5 жасқа дейінгі даму кезеңі, ол мидың жылдам өсуімен, сөйлеудің дамуымен, эмоцияларды білдірумен және өзара әрекет ету дағдыларының қалыптасуымен сипатталады;

9) сүйіспеншілік – бала мен ересектің арасындағы эмоционалды байланыс, ол қауіпсіздікті және қоршаған әлемді зерттеуді қамтамасыз етеді;

10) ортаны ұйымдастыру (қоршаған ортаны тану) – қол жетімді материалдарды, жағымды қарым-қатынасты, іс-шаралар мен бірізділікті қамтитын баланың дамуын қолдайтын физикалық және эмоционалдық орта;

11) бірлескен ойын – ересек пен бала бастамаларымен және эмоцияларымен алмасу арқылы әріптес ретінде әрекет ететін ойын әрекетінің бір түрі;

12) эмоцияларды реттеу – өзінің эмоцияларын басқару, оларды түсіну және қолайлы тәсілдермен білдіру қабілеті. Балалардың эмоцияларын басқаруы ересектердің қолдауымен дамиды;

13) мәдениет – түрлі отбасылық дәстүрлерді, тілдерді, тәрбиелеу тәсілдерін құрметтеу және мәдени элементтерді білім беру процесіне енгізу;

14) бақылау – баланың қажеттіліктері мен қызығушылықтарын түсіну мақсатында оның әрекетін және дамуын қадағалау процесі;

15) ересектердің қатысуы (бірлесіп реттеу) – ересектің тыныштықты сақтай отырып, қолдау көрсету арқылы балаға эмоциялары мен мінез-құлқын басқаруға ықпал ететін тәсіл;

16) ізгілік педагогикасы - қарым-қатынасқа, қамқорлыққа, эмоционалды жақындыққа және әр баланың қажеттіліктеріне көңіл бөлуге бағытталған тәсіл;

17) әдеттер мен әрекеттер - балалардың күні бойы қайталанатын әрекеттері (тамақтану, ұйқы, таңертеңгі жиын және т. б.);

18) ауысу - балалардың эмоционалды тепе-теңдігін сақтау үшін ересектердің қолдауын қажет ететін әрекеттердің ауысуы (мысалы, ойыннан кейін түскі ас ішу);

19) қалыптастырушы өзара іс - қимыл (өзара әрекет арқылы тәрбиелеу) - сенімділік пен зерттеуге деген белсенділіктің артуына ықпал ететін ересектің баланы қарым-қатынас арқылы қолдауы.